"במראות הצובאות" – פרשת ויקהל

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה טז

מוציא אסירים בכושרות (תהלים סח ז) ... רבי נתן אומר בכושרות במעשי הכשרות שלהם וכן הוא אומר במראות הצובאות (שמות לח ח).

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת פקודי סימן ט

(ט) [לח, כא] אלה פקודי המשכן וגו' ונחשת התנופה, ונחשת הכלות שכן בלשון יון קורין לכלה נינפי, אתה מוצא בשעה שהיו ישראל בעבודת פרך במצרים גזר עליהם פרעה שלא יהיו ישנים בבתיהן שלא יהיו משמשין מטותיהן, אמר רבי שמעון בר חלפתא מהו היו בנות ישראל עושות יורדות לשאוב מים מן היאור והקב"ה היה מזמין להם דגים קטנים בתוך כדיהן והן מוכרות ומבשלות מהן ולוקחות מהן יין והולכות לשדה ומאכילות את בעליהן שם שנא' (שמות א) בכל עבודה בשדה, משהיו אוכלין ושותין נוטלות המראות ומביטות בהן עם בעליהן זאת אומרת אני נאה ממך וזה אומר אני נאה ממך ומתוך כך היו מרגילין עצמן לידי תאוה ופרין ורבין והקב"ה פוקדן לאלתר, ... וכל המנין האלו מן המראות, וכתיב בהן ותמלא הארץ אותם (שם /שמות א'/) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, בזכות אותן המראות שהיו מראות לבעליהן ומרגילות אותן לידי תאוה מתוך הפרך העמידו כל הצבאות שנאמר (שם /שמות/ יב) יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים ואומר הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם (שם /שמות י"ב/), כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לעשות את המשכן עמדו כל ישראל ונתנדבו מי שהביא כסף ומי שהביא זהב או נחשת ואבני שוהם ואבני מלואים הביאו בזריזות הכל, אמרו הנשים מה יש לנו ליתן בנדבת המשכן, עמדו והביאו את המראות והלכו להן אצל משה, כשראה משה אותן המראות זעף בהן, אמר להם לישראל טולו מקלות ושברו שוקיהן של אלו, המראות למה הן צריכין, א"ל הקדוש ברוך הוא למשה משה על אלו אתה מבזה, המראות האלו הן העמידו כל הצבאות הללו במצרים טול מהן ועשה מהן כיור נחשת וכנו לכהנים שממנו יהיו מתקדשין הכהנים, שנאמר (שם /שמות/ ל"ח) ויעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראות הצובאות אשר צבאו באותן המראות שהעמידו את כל הצבאות האלה, לפיכך כתיב ונחשת התנופה שבעים ככר נחשת הכלות.

אבן עזרא שמות (פרשת ויקהל) פרק לח פסוק ח

במראות נחשת או זכוכית לתקן הפארים שעל ראשיהם, הם הנזכרים בספר ישעיה (ג, כ), כי מנהג ישראל היה כמנהג ישמעאל עד היום. והנה היו בישראל נשים עובדות השם שסרו מתאות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להם צורך עוד להתיפות. רק באות יום יום אל פתח האהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצות

רבי אברהם בן הרמב"ם שמות (פרשת ויקהל) פרק לח פסוק ח

הצבאת. העובדות (כלומר הנשים) שנדדו ממשכנותיהן ונדדו לעבודה כמו שיעזבו הצבאות את משכנותיהם ויסעו אל מקום מלחמתם; וטעם שני (הנשים) שנלחמו בתאותן מלחמת הנפש ונטו אל הפולחן והעבודה; ופירוש שני זה יספיק לו הפירוש הראשון לפי שהוא תכליתו של פירוש הראשון; וכאשר נעתקו אל הפרישות שברו את

מראותיהן לפי שלא היה להן (שוב) צורך בהן והקריבו אותן והחליפו הכלים המוכנים להשגת התאוה והתענוג של העולם הזה לכלים דתיים מוכנים לעבודה לו יתעלה:

רש"י שמות (פרשת ויקהל) פרק לח פסוק ח

(ח) במראת הצובאת - בנות ישראל היו בידן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצרב הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבותג במצרים. כשהיו בעליהם יגעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראהד ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממך, ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם, ומתעברות ויולדות שם, שנאמר (שיר השירים ח ה) תחת התפוח עוררתיך, וזהו שנאמר במראות הצובאות. ונעשה הכיור מהם, שהוא לשום שלום בין איש לאשתו, להשקות ממים שבתוכו את שקנא לה בעלהה ונסתרה, ותדע לך, שהן מראות ממש, שהרי נאמר (שמות לח כט ל), ונחשת התנופה שבעים ככר וגו', ויעש בה וגו', וכיור וכנו לא הוזכרו שם, למדת שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה, כך דורש רבי תנחומא, וכן תרגם אונקלוס במחזית נשיא,ו והוא תרגום של מראות מירידויר"ש בלעז [מראות]. וכן מצינו בישעיה (ישעיה ג כג) והגליונים, מתרגמינן ומחזיתא:

רש"י במדבר (פרשת נשא) פרק ה פסוק יז

(יז) מים קדשים - שקדשו בכיור, לפי שנעשה מנחשת מראות הצובאות, וזו פרשה מדרכיהן שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח, וזו קלקלה לאחר, תבדק בו:

רמב"ן שמות (פרשת ויקהל) פרק לח פסוק ח

והטעם במדרש הזה, שבכל מלאכת המשכן קבלו התכשיטין מן הנשים, כדכתיב (לעיל לה כב) ויבואו האנשים על הנשים, והביאו חח ונזם וטבעת וכומז, והכומז כפי מדרשו (במסכת שבת סד א) יותר נמאס, אבל שם נתערבה כל הנדבה, אבל שיעשו כלי מיוחד מן התכשיט העשוי ליצר הרע לא היה משה בוחר בכך עד שנאמר לו כן מפי הגבורה. ולא ידעתי איך יתפרש לפי זה אשר צבאו פתח אהל מועד. ואולי יאמר שהביאו הנשים הנדבה ההיא אל אהל משה שקראו אהל מועד, והוא עצמו קבל מהן על פי הדבור, כי אהל המשכן לא נעשה עדיין:

... ויתכן עוד שנאמר בדרך הפשט שעשה הכיור וכנו ממראות הנשים אשר באו מהן צבא גדול ונאספו אל פתח אהל מועד לתת מראותיהן בנדבת לבן, והיה נחשת המראות נחשת קלל ממורט ויפה מאד, ועל כן ייחד אותו מתחלה לכלי הזה, והנשים בראותן כן נאספות ובאות צבאות צבאות לתת כולן מראותיהן להעשות בהן כל הכיור וכנו. וגם נכון הוא שיתכונו בכך מתחלה מפני ענין הסוטה, והן קבלו כן עליהם בשמחה והתנדבו לתת בו כל מראותיהן:

מושב זקנים שמות (פרשת ויקהל) פרק לח פסוק ח

וי"מ דלכך נעשה הכיור ממראות לפי שכהן המקריב את קרבנה של אשה היה צריך להקריבה לשמה, ואסור להסתכל בפניה, ולכך נעשה הכיור כמו מראה הנשים עומדת

אצל הכיור ומסתכלת בו והכהן מסתכל בכיור ומכירה (ומכיר). וי"מ דלכך הקפיד משה במראות הצובאות שהוא על הכיור בין ההיכל ובין המזבח, ופתח ההיכל היה פתוח וכשנכנס כהן גדול לפנים ועובד העבודה הוא בתוך המראות וישראל שהיו בעזרה רואין כל עבודת כהן שעושה, על ידי המראות וכאלו היה לפנים, ומאי אהני הך דכתיב (ויקרא ט"ז י"ז) וכל אדם [לא יהיה באהל מועד] בבואו לכפר בקדש, כיון שהיו רואים אותו ודמותו ועבודתו תוך המראות, ולכך הקפיד משה. וי"מ לכך הקפיד משה, לפי שממנו היו הכהנים מקדשים ידיהם ורגליהם ושוחים לתת ידיהם על רגליהם, ונראה כאלו היו משתחוים לבבואה שלהם ולדמותם הנראית תוך המראות:

רש"ר הירש שמות (פרשת ויקהל) פרק לח פסוק ח

ויעש את הכיור וגו' במראת וגו' מציינים אפוא את הצורה והתכלית של הדברים, שמהם הותקן הכיור, כחשובים לא פחות מהחומר עצמו - לגבי הרעיון שיש להמחישו. טעם עמוק יש בעובדה, שאותו כלי הקודש שהיה מיועד ל"קידוש ידים ורגלים", כלומר ל"קידוש מוסר המעשה והשאיפה" (עי' פי' לעיל ל, יז), היה עשוי ממראות, היינו מכלים שתכליתם להבליט את הופעתו החושנית - גופנית של האדם כדבר שיש להתבונן בו במיוחד. נמצאנו למדים, שהחושניות שבהווייה האנושית הגופנית - לא זו בלבד שאינה מוּצאת מכלל הקידוש הבא מן המקדש, אלא דווקא היא הדבר הראשון והעיקרי שהקידוש חל עליו. יתר על כן, החושניות היא ביסודו של דבר אותה תכונה של ההווייה האנושית, המאפשרת בראש ובראשונה את החירות המוסרית של השאיפה לקדושה. דבר זה בולט בדברים שבהם מתאר הכתוב את הכיור בפרשת הסוטה (עי' פי' במדבר ה, יז), ויש לכך משמעות גדולה. ושמא פירוש הביטוי "במראת הצבאת" הוא, שהמראות אף לא הותכו, אלא הכיור הורכב מן המראות כך שצורתן כמעט שלא שונתה, ועדיין ניתן היה להכיר אותה בכיור. בדרך כלל מן הנמנע למסור כלי הדיוט למלאכת גבוה ללא שינוי צורה, אולם נראה שכאן נעשה הדבר כיוצא מן הכלל, משום הרעיון המוסרי העמוק שבא בו לידי ביטוי. וראה אליה - רבה, אורח - חיים קמז, א, ס"ק ד.